

Andrzej Lech

Profesor Andrzej Lech. **W 70-lecie urodzin i 50-lecie pracy naukowej**

Bardzo często w czasie spotkań w kręgu koleżeńskim można spotkać się z opinią: „Wy to się znacie od zawsze”, to między innymi w znacznym stopniu wyjaśnia, dlaczego właśnie ja jestem autorem tekstu charakteryzującego sylwetkę Szanownego Jubilata. Stwierdzenie, że „znamy się od zawsze”, jest w gruncie rzeczy uprawomocnione, wynika bowiem z faktu, iż z pewnością jedną z pierwszych osób, które Jubilat zobaczył po swoim urodzeniu, byłem między innymi ja. Wpływ na to miały w tym czasie przede wszystkim nasze mieszkania, znajdujące się w domach, których okna dzieliła odległość 20 metrów.

Profesor Andrzej Lech (dla mnie i przyjaciół z dzieciństwa – Jędrək) urodził się 28 lipca 1946 r. w Łodzi w rodzinie inteligentnej, jako drugi w kolejności syn. Po dwóch latach w rodzinie tej urodziła się jeszcze córka. Ojciec Władysław zajmował wysokie stanowisko w administracji gospodarczej, matka Teodora opiekowała się domem, a przede wszystkim trójką swoich dzieci. Jego, a więc i nasze dzieciństwo, wiązało się z miejscem zamieszkania, położonym na północno-zachodnich peryferiach Łodzi. Było to osiedle zbudowane przez okupanta niemieckiego w początkach lat 40. XX w. Znajdujące się w nim mieszkania przeznaczone były dla urzędników i oficerów okupanta, dlatego też posiadały stosunkowo wysoki standard. Rodowód osiedla sprawił, że w tamtych czasach, jak i obecnie, powszechnie w Łodzi funkcjonowało ono pod nazwą „Berlinek”. Najbliższa okolica miała wówczas wybitnie wiejski charakter, m.in. za sprawą gospodarstw rolnych, gdzie na łąkach pasły się krowy, a na polach i ulicach konie ciągnęły pługi, brony i wozy. Dzieci do okolicznych rolników udawały się po mleko, czy też inne produkty rolne. Jestem przekonany, że środowisko w którym się wychowywaliśmy, miało wpływ na określenie przyszłej drogi naukowej Andrzeja.

Miejsce to stwarzało także duże możliwości dla rozwoju fizycznego. W okresie letnim oczywiście najpopularniejsza była gra w piłkę nożną, w czym brylował Jędrək, ze względu na charakterystyczny dla niego rodzaj strzału zwany *śpilorkiem*. Glinianki, na miejscu których znajduje się obecnie stadion „Startu”, dawały możliwość kąpiele. W zimie na okolicznych wzniesieniach jeżdżono na nartach. Jako dzieci staraliśmy się unikać prac w ogródkach, do których jednak skutecznie byliśmy nakłaniani przez rodziców. Jednak sądząc po sobie, jak i Andrzeju, pewne umiejętności z tego zakresu, w tym przypadku znajomość „pracy w ziemi”, przydały się nam w dorosłym życiu, w czasie prowadzonych w środowisku wiejskim badań terenowych. Miejsce, w którym się

wychowywaliśmy, stwarzało możliwość funkcjonowania w grupie, obserwację różnych środowisk zawodowych i rodzinnych, a więc umiejętności, które stały się przydatne w przyszłej pracy etnografa. Tutaj, jak sam to podkreśla, odnalazł Autorytet, który wyznaczył kierunki Jego przyszłych zainteresowań naukowych i wywarł przemożny wpływ na wybór dalszej drogi życiowej. Okazał się nim podziwiany już od czasów dzieciństwa, mieszkający po sąsiedzku, mój ojciec prof. Bohdan Baranowski (1915–1993). Andrzej przejął od niego, swego uwielbianego Mistrza, zasadnicze kierunki zainteresowań naukowych, utrzymanych w obrębie historii wsi oraz kultury ludowej w jej chłopskim i regionalnym układzie.

Cały okres szkolny, według ówczesnego modelu od pierwszej do jedenastej klasy, spędził Andrzej w tej samej peryferyjnej, wiejskiej okolicy, gdzie na ulicy Mackiewicza wraz ze szkołą podstawową, funkcjonowało XIII Liceum Ogólnokształcące. Tam właśnie, po jedenastu latach nauki, w 1964 r. uzyskał świadectwo dojrzałości.

Pozwoliło Mu to na podjęcie w tym samym roku na Uniwersytecie Łódzkim, po pomyślnie zdanym egzaminie wstępnym, studiów na kierunku historia. Znając jego ówczesne, jak i późniejsze zainteresowania, jest wielce prawdopodobne, że takim wyborem byłyby etnografia. Niestety od 1964 r. rekrutacja na tym kierunku w Uniwersytecie Łódzkim została czasowo zawieszona. Już w czasie studiów zauważalne były Jego zainteresowania problematyką wiejską, której pozostał wierny w czasie całej swojej kariery naukowej. Jako student uczestniczył w prowadzonych na terenie województwa łódzkiego badaniach terenowych, mających na celu inwentaryzację zabytków budownictwa przemysłowego. Stanowiło to doskonałe przygotowanie do prowadzonych przez Niego w późniejszych latach zajęć dydaktycznych z tego zakresu ze studentami etnologii. Uczestnictwo w tych badaniach stworzyło także możliwość debiutu naukowego, jakim niewątpliwie było współautorstwo w opublikowanych przez Ossolineum czterech katalogach budownictwa przemysłowego, obejmujących powiaty: radomszczański, wieluński, wieruszowski i łęczycki. Wydane zostały one drukiem w latach 1969–1971.

Pięcioletnie studia ukończył w 1969 r., uzyskując stopień magistra historii na podstawie pracy *Uboczna produkcja młynarska na terenie dawnych województw łęczyckiego i sieradzkiego oraz Ziemi Wieluńskiej w XVI–XIX w.*, napisanej pod kierunkiem prof. B. Baranowskiego. Podjęcie przez Niego tej problematyki było niewątpliwie efektem fascynacji wiatrakami i młynami, obiektami, które tak wrosły się w pejzaż dawnej polskiej wsi. Tkwi to u Niego do dzisiaj, czego dowodem może być także bogaty zbiór miniatur i wizerunków wiatraków. Początki kolekcji sięgają czasów studenckich i powiększa się ona do dnia dzisiejszego. Wspomniana praca magisterska we fragmentach opublikowana została w 1971 r. w „Studiach z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego”.

Te uwidoczniające się wyraźne zainteresowania naukowe, nie ograniczyły w żadnej mierze Jego aktywnego uczestnictwa w szeroko pojętym życiu środowiska studenckiego na Uniwersytecie Łódzkim. W tym wypadku były to organizacje młodzieżowe i Studenckie Koło Naukowe Historyków. W ich ówczesne,

znaczące w uczelni funkcjonowanie, duży wkład miał Jubilat. Było to możliwe dzięki Jego wiedzy teoretycznej, systematyczności i zaangażowaniu w codzienne działania tych organizacji.

Bezpośrednio po ukończeniu studiów (od 1 X 1969 r.) podjął pracę zawodową na stanowisku asystenta w Międzywydziałowym Studium Nauk Politycznych UŁ. W tym momencie rozpoczął się trwający prawie pół wieku kontakt zawodowy z Uczelnią. Zatrudnienie w tej jednostce wpłynęło, co jest zrozumiałe, na profil zainteresowań naukowych Jubilata. Stała się nim historia polityczna, w szczególności zaś historia myśli społeczno-historycznej. Pozostał jednak nadal wierny problematyce wiejskiej, podejmując badania interdyscyplinarne z pogranicza historii, etnografii i politologii. W znacznym stopniu, co można zauważyć analizując Jego dorobek naukowy, dotyczyły one historii polskiego ruchu młodzieżowego, szczególnie zaś organizacji młodzieży wiejskiej. Prace z tego zakresu publikował w „Zeszytach Naukowych UŁ” oraz pismach ruchu młodzieżowego (bibliografia Jubilata zamieszczona jest w tej publikacji). Najczęściej były one poświęcone wielu aspektom pielęgnowania tradycyjnej kultury ludowej, w związkach młodzieży wiejskiej w okresie II Rzeczypospolitej. Tej problematyki dotyczyła także napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Lecha Trzeciakowskiego i obroniona w 1975 r. na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu praca doktorska *Tradycyjna kultura ludowa w programach i działalności polskich związków młodzieży wiejskiej w okresie II Rzeczypospolitej*. Z pewnymi skrótami została opublikowana w 1978 r. Uzyskała ona pozytywne opinie, jako publikacja o charakterze interdyscyplinarnym, tak historyków, jak i etnografów. Warto podkreślić, że była kilkakrotnie przywoływana w dziele wybitnego etnografa prof. Józefa Burszty (*Chłopskie źródła kultury*, Warszawa 1985, s. 373–375).

W 1976 r. zatrudniony został na etacie adiunkta w nowo powstałej jednostce – Międzyuczelnianym Instytucie Nauk Politycznych UŁ (MINP), gdzie pracował aż do jego likwidacji w 1992 r. w Zakładzie Historii Politycznej Najnowszej, pełniąc między innymi z wyboru przez dwie kadencje (1981–1987) funkcję zastępcy dyrektora ds. dydaktyczno-organizacyjnych. Ponadto wcześniej kierował Zakładem Dydaktycznym Podstaw Nauk Politycznych UŁ i Podyplomowym Studium Nauk Politycznych UŁ. W tym okresie zakres Jego zajęć dydaktycznych znacznie się rozszerzył. Obok prowadzonych na wielu wydziałach UŁ wykładów kursowych (między innymi z *Podstaw nauk politycznych*, *Podstaw nauk politycznych z elementami ekonomii*, *Wstępu do nauk o polityce*, *Wstępu do zagadnień organizacji politycznej społeczeństwa*), rozpoczął współpracę naukowo-dydaktyczną z ówczesną Katedrą Etnologii (wykład monograficzny dla studentów IV i V roku etnografii UŁ w roku akademickim 1976/1977, co w przyszłości miało doprowadzić Andrzeja do etatowego związku z tym środowiskiem. Prowadził tam między innymi wykłady z tematyki, która przez wiele lat pozostawała w głównym nurcie jego zainteresowań naukowych, poświęconej roli jaką w działaniach organizacji funkcjonujących na wsi pełniła tradycyjna kultura ludowa. Swoją wiedzę z tego zakresu miał możliwość wykorzystać także na powierzonym mu seminarium magisterskim na kierunku pedagogika

kulturalno-oświatowa, gdzie tematyką wiodącą była tradycja i współczesność w ruchu młodzieżowym. Prowadził je w latach 1978–1982, promując w tym czasie 7 magistrów. Równocześnie w macierzystym Instytucie, aż do momentu jego rozwiązania, był opiekunem seminarium dyplomowego na Podyplomowym Studium Nauk Politycznych UŁ. Obejmowało ono problematykę funkcjonowania różnych organizacji społecznych. Pod Jego kierunkiem prace dyplomowe napisało około 50 osób.

W okresie pracy w MINP Jego uwaga w znacznym stopniu skoncentrowana była na pracy dydaktycznej. Zdobyte w ten sposób doświadczenia, dały efekt w postaci szeregu skryptów Jego autorstwa. Publikowane w ramach wydawnictw UŁ dotyczyły między innymi historii politologii, elementów składowych organizacji politycznej społeczeństwa i pluralizmu politycznego.

Wbrew funkcjonującym w środowisku uczelnianym opiniom, iż MINP był jednostką, w której główny nacisk położony był na dydaktykę, podkreślić należy także, że powstał tam szereg znaczących prac naukowych autorstwa jego pracowników. W tym gronie ważne miejsce zajmował Jubilat. Jego prace dotyczyły analizy funkcjonowania związków i ruchów młodzieżowych oraz stanu badań nad ich historią. Zdobyta wiedza z tego zakresu stanowiła podstawę do opublikowania *Modelu badania historii ruchu młodzieżowego* – pracę zawierającą określenie metodologii, metod i technik badawczych. Równocześnie w Jego badaniach naukowych pojawia się nowa problematyka, związana z historią polskiego ruchu ludowego. Korzystając tu, jak wielokrotnie podkreślał, z inspiracji i opieki naukowej prof. dr hab. Andrzeja F. Grabskiego, zajął się badaniami nad agraryzmem, a konkretnie jego polską odmianą, agraryzmem wiciowym. Jednocześnie korzystając ze staży naukowych, odbytych na Uniwersytetach w Sofii i Koszycach, podjął szersze studia porównawcze dotyczące słowiańskiego agraryzmu. Tematyka ta stała się podstawą przyszłej pracy habilitacyjnej Jubilata. Charakteryzując Jego dorobek naukowy z tego okresu, należy podkreślić, że został on wysoko oceniony, czego przykładem są nagrody Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, III. stopnia indywidualna w 1979 r., i dwie III. stopnia zbiorowe w 1980 r. oraz nagrody Rektora UŁ indywidualne II. stopnia w 1984 r., III. stopnia w 1982 r. i zespołowa I. stopnia w 1989 r.

Okres pracy Andrzeja w Międzyuczelnianym Instytucie Nauk Politycznych to nie tylko Jego rozwój naukowy i ukształtowanie pozycji w środowisku ówczesnych politologów, ale jednocześnie znaczący wkład w funkcjonowanie tej jednostki. Takie opinie wyrażało wielu Jego współpracowników, zwracając uwagę na zdolności organizacyjne i koleżeńskość – cechy bardzo istotne w prawidłowym funkcjonowaniu grupy i w grupie.

Rozwiązanie MINP UŁ, które miało miejsce 1 X 1992 r., stanowiło duży wstrząs dla Andrzeja. Nagle znalazł się w sytuacji grożącej znalezieniem się poza społecznością akademicką, w momencie gdy finalizował książkę będącą podstawą habilitacji. Z pewnością korzystnym rozwiązaniem tej niedobrej dla Niego sytuacji, było pojawienie się możliwości zatrudnienia w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ. Pracując tam przez dwa lata, od 1 X 1992 do 30 IX 1994, na stanowisku starszego wykładowcy, prowadził zajęcia

dydaktyczne z *Historii Polski* oraz *Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym*. Dla przedmiotów tych opracował skrypt, z którego korzystano także po Jego odejściu z tej jednostki.

Momentem przełomowym w karierze zawodowej Jubilata było uzyskanie w 1994 r. stopnia doktora habilitowanego. Otrzymał go w wyniku pozytywnej oceny dorobku naukowego, książki *Agraryzm wiciowy* i kolokwium habilitacyjnego na posiedzeniu Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ. Fakt ten w dużym stopniu umożliwił Mu dalsze kontynuowanie pracy naukowej w jednostce uniwersyteckiej. Już wówczas wybitny historyk polskiego ruchu ludowego, prof. Ryszard J. Szaflik, oceniając dorobek naukowy habilitanta stwierdził, że „jest on dziś najlepszym znawcą agraryzmu w Polsce”. Nic więc dziwnego, że zgodnie ze swoimi zainteresowaniami problematyką wiejską, w wyniku konkursu, uzyskał zatrudnienie 1 X 1994 r. na stanowisku profesora nadzwyczajnego w ówczesnej Katedrze Etnologii UŁ. To z pewnością wpłynęło w pewien sposób na zmianę Jego zainteresowań naukowych. Pozostając w dalszym ciągu wierny badaniom dotyczącym ruchu ludowego, zajął się także szeroko pojętą etnografią historyczną. Wykorzystując źródła historyczne, zgodnie z wymogami warsztatu historyka, konfrontując je następnie ze źródłami etnograficznymi, stworzył pewien kierunek widoczny nie tylko w Jego twórczości naukowej, lecz także doktorantów i magistrantów, którzy pod Jego kierunkiem pisali swoje prace.

Lata 90. ubiegłego wieku i początek obecnego, to znaczący wzrost liczby studentów w skali kraju. Dotyczyło to także kierunku etnologii, gdzie obok studiów stacjonarnych powstały wieczorowe i zaoczne, a dla przykładu liczba słuchaczy na I roku wynosiła około 130 osób. W wyniku tego kierunek etnologii stracił swój elitarny charakter, gdyż wcześniej studiowało średnio 10–15 osób na roku. Taka sytuacja siłą rzeczy miała wpływ na zmiany organizacyjne, co przede wszystkim wiązało się z zatrudnieniem nowych pracowników i z powstaniem w ramach Katedry czterech zakładów. Jednym z nich, Zakładem Etnologii Polski i Europy, od samego początku kierował Jubilat. W momencie powstania Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej, 14 XI 2005 r., w zakładzie tym zatrudnionych było 12 osób, wśród nich 2 profesorów i 3 doktorów habilitowanych.

Jako historyk swoją wiedzę z tego zakresu Jubilat wykorzystywał w dydaktyce. Przez cały okres swego zatrudnienia prowadził dla studentów etnologii zajęcia z historii wsi, regionalistyki, regionów etnograficznych, archiwistyki i seminarium magisterskie. To ostatnie cieszyło się dużym zainteresowaniem studentów, o czym świadczyła funkcjonująca wśród nich opinia, że aby stać się jego słuchaczem, należy zapisać się wcześniej rano. Uzyskując stopień magistra, ukończyło je nieco ponad 200 studentów. Prowadził także seminarium doktorskie, promując 3 prace z zakresu etnografii regionalnej, regionalistyki i historii ukochanego przez Jubilata Podhala.

W programach studiów etnologicznych funkcjonował przedmiot pod nazwą *ćwiczenia terenowe*. Jego celem było nauczenie studentów sposobów pozyskiwania źródeł wywołanych. Tego typu ćwiczenia obowiązywały studentów na

trzech pierwszych latach studiów. Od samego początku pracy w Katedrze Jubilat brał udział w wyjazdach terenowych. Były to coroczne wiosenne wyjazdy na Podhale ze studentami I roku. Podczas ich przebiegu zawsze mógł liczyć na życzliwość i bezinteresowną pomoc nieocenionego mgr. Bartka Koszarka, dyrektora Domu Ludowego w Bukowinie Tatrzańskiej. Współorganizował również letnie ćwiczenia, początkowo na terenie wsi Księstwa Łowickiego, a od 1996 do 2015 r. na ziemi garwolińskiej. W ich organizacji i funkcjonowaniu znaczący wpływ miał Jubilat. Jego wiedza i urok osobisty skłaniały z pewnością miejscowe samorządy do podpisywania corocznych umów o współpracy, w ramach której współfinansowały one pobyt studentów, my zaś częściowo uwzględnialiśmy ich sugestie, opracowując tematykę badań. Dotyczyła ona przeobrażeń społeczno-kulturowych zachodzących współcześnie na terenie miejscowych wsi i miasteczek, a jednocześnie miała określić jakie działania należy podjąć, aby po wejściu kraju do Unii Europejskiej nie utracić własnej tożsamości regionalnej. Wymiernym efektem tej współpracy były różnego typu publikacje (w tym 2 książkowe) dotyczące tego regionu oraz 32 prace magisterskie. Jako współuczestniczący w tych badaniach chcę podkreślić, że bezpośredni udział w ich powstaniu miał bezsprzecznie Jubilat. Uważam jednocześnie, że bez jego zaangażowania, umiejętności nawiązywania kontaktów osobistych, współpraca ta nie miałaby takich rozmiarów, a być może w ogóle nie byłaby możliwa.

Inny ważny dla Jubilata nurt pracy w Uniwersytecie Łódzkim to Jego działalność redakcyjna. Zajmował się tym już w okresie pracy w Międzyuczelnianym Instytucie Nauk Politycznych, gdzie redagował lub współredagował szereg publikacji, m.in. zainicjował i prowadził „Łódzkie Zeszyty Historyczne”, interdyscyplinarne pismo półroczne poświęcone tradycjom i współczesności ruchu młodzieżowego (11 tomów do 1988 r.). Kontynuował to także w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej, w którym od momentu objęcia przez Niego w 1996 r. kierownictwa Interdyscyplinarnego Zespołu Badania Wsi, rozpoczął wydawanie czasopisma „Zeszyty Wiejskie”. Jako redaktor naczelny, wraz ze swoim uczniem i sekretarzem redakcji, od tomu XIII, dr. Damianem Kasprzykiem, wydał do chwili obecnej 22 roczniki tego czasopisma. Było to możliwe nie tylko wskutek ogromnego zaangażowania redaktora w prace merytoryczne, lecz także dzięki wsparciu finansowemu z Jego strony. Czasopismo to wydawane jest bowiem bez stałej dotacji.

Warto również odnotować szerokie kontakty Jubilata z licznymi placówkami naukowymi i muzealnymi. Jubilat szczególnie ceni członkostwo zwyczajne Łódzkiego Towarzystwa Naukowego od 2004 r. oraz dającą wiele satysfakcji współpracę z Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie i Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, jako wieloletni członek Rady tej placówki.

Te formy działalności, z pewnością nie wszystkie, które starałem się w tym miejscu przedstawić, docenione zostały w przyznanych Mu odznaczeniach. Były to: Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złota Odznaka UŁ. Wymienić by tu można także szereg innych odznak i listów

gratulacyjnych, jak chociażby te otrzymane w ramach współpracy z samorządem garwolińskim.

Drogi Andrzeju! Jako Twój wieloletni współpracownik pragnę podkreślić dużą życzliwość jaką okazywałeś osobom pracującym w kierowanym przez Ciebie zakładzie. Ta cecha była wyraźna także w Twoich kontaktach ze studentami nie tylko na niwie merytorycznej, ale również w kontaktach osobistych, co widoczne było na przykład w czasie badań terenowych. Jako kierujący w przeszłości Instytutem Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ dziękuję Ci za zdyscyplinowanie i lojalność, a więc cechy odgrywające istotną rolę w zespołach zawodowych. Jako Twój – sądzę, że mogę siebie tak nazwać – przyjaciel, pragnę, aby nasze wzajemne relacje nie ulegały zmianie. Tobie zaś życzę zadowolenia i uśmiechu, który niech jak najczęściej gości na Twojej twarzy, a także dalszej weny twórczej, a przede wszystkim kolejnych tomów „Zeszytów Wiejskich”.

Władysław Baranowski
*były Dyrektor Instytutu Etnologii
i Antropologii Kulturowej UŁ*

ŁÓDZKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
SOCIETAS SCIENTIARUM LODZIENSIS

Łódź, 28 lipca 2016 r.

Pan
Prof. dr hab. Andrzej Lech
Członek zwyczajny
Łódzkiego Towarzystwa Naukowego

Szanowny Panie Profesorze,

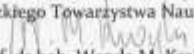
w imieniu Zarządu Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, korporacji łódzkich profesorów, której jest Pan aktywnym członkiem od 2004 r., pragniemy przekazać najlepsze gratulacje i życzenia z okazji jubileuszu 70. rocznicy urodzin.

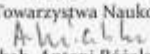
Winszujemy osiągnięć naukowych w dziedzinie etnologii, w szczególności w zakresie szeroko rozumianej problematyki wsi i ruchu ludowego. Badania te prowadzi Pan Profesor od wielu lat z sukcesami, czego wyrazem są opublikowane monografie, artykuły oraz referaty naukowe.

Gratulujemy sukcesów w działalności dydaktycznej, popularyzatorskiej i organizacyjnej. Jesteśmy pełni uznania dla Pana aktywności jako badacza oraz nauczyciela akademickiego. Wyrażamy przekonanie, że dotychczasowe sukcesy naukowe i dydaktyczne dają Panu satysfakcję, a także zadowolenie z dobrze wypełnianych zobowiązań.

Życzymy Panu Profesorowi dużo zdrowia, sił i energii dla realizacji planów oraz działań w obszarze nauki i dydaktyki. Składamy życzenia radości z dotychczasowych osiągnięć i wszystkiego najlepszego w życiu osobistym.

Łączymy wyrazy szacunku

Sekretarz Generalny
Łódzkiego Towarzystwa Naukowego

prof. dr hab. Wanda M. Krajewska

Prezes
Łódzkiego Towarzystwa Naukowego

prof. dr hab. Antoni Różalski